

Nr 40

Av herr **Holmberg m.fl.**, om *samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen.*

Hittills har den samhällskontrollerade delen av energiförsörjningen i huvudsak inriktats på användning av vattenkraft. Det ständigt ökade behovet av elektrisk energi har emellertid föranlett användning även av värmekraftverk och ett tilltagande intresse för atomkraftens utnyttjande.

Hela tillgången av vattenkraft lämplig för energiproduktion beräknas ge en effekt på drygt 20 miljoner kW, och i runt tal hälften därav har redan tagits i bruk. Som exempel på hur snabbt vi närmar oss ett maximalt utnyttjande av vattenkraften i Sverige kan nämnas att denna form av energiproduktion ökade med 45 % från 1957 till 1963. För tiden fram till 1972 förutsätter vattenfallsstyrelsen i sina beräkningar en procentuell ökningstakt i ungefär samma tempo (med 5,7 % per år enligt prognosen i statsverkspropositionen 1964).

Inom kort finns det alltså inte möjlighet att ytterligare öka energiproduktionen genom användning av vattenkraft. Detta är en av förklaringarna till att enskilda företag i så hög grad försöker tillgodose framtida behov genom att skaffa sig egna kraftverk. Men detta innebär också betydande nackdelar från hela folkhushållets synpunkt. Det blir dyrare med en splittrad produktion än med ett planmässigt utnyttjande av landets resurser. Som exempel kan nämnas att de statliga prognoserna för energiproduktionen — föregångna av mångåriga och mycket dyrbara prospekteringsarbeten för nya kraftverk — plötsligt rubbades på grund av att »ett par stora leveranser fallit bort eller avsevärt reducerats därför att respektive abonnenter tagit i drift egna kraftutbyggnader». (Citat ur statsverkspropositionen 1964 om energiförsörjningen.) Att enskilda kapitalägare handlar oberoende av samhällsplanerna får också kännbara återverkningar för arbetsmarknadsmyndigheterna och lokaliseringspolitiken. Särskilt i Norrland, där det mesta av disponibel vattenkraft finns, innebar den plötsliga begränsningen av kraftbyggnadsplanerna att ytterligare flera hundra man blev arbetslösa samt att glesbygdsproblem, skolförhållanden, kommunekonomi etc. kom i ett annat läge än beräknat.

Det är enligt vår mening otillfredsställande att energiförsörjningen, som är helt beroende av naturtillgångar, av vetenskaplig forskning som samhället bekostar samt av utrikeshandel, som också bör avvägas med hänsyn

till hela folkhushållets behov, i så hög grad ligger i händerna på enskilda grupper.

I fråga om vattenkraften bestämmer bolag och andra privata ägare över hälften av den energiproduktion som tillkommer på detta sätt och över en ännu större andel, om man inräknar värmekraftverken.

Vi har vid upprepade tillfällen framhållit — senast i samband med riksdagsbehandlingen av kraftverket i Grytforsen — att bestämmanderätten över vattenfall och andra resurser för energiproduktion bör ligga hos staten och kommunerna, självfallet med samordning av verksamheten även mellan dem och med ledningen av all väsentlig planering och investering genom centrala statsorgan. Kommunernas deltagande är emellertid motiverat med de lokala samhällsorganens ökade roll för näringspolitik och bostadsförsörjning.

Experter förutser att elektrisk uppvärmning av bostäder kommer att bli vanlig i framtiden. Följaktligen blir det också vanligt att kommunerna ombesörjer en sådan service inom den del av hyresmarknaden som kommunerna svarar för samt i åldringsbostäder och byggnader för offentliga ändamål. Redan nu får vattenfallsverket varje månad massor av nya abonnenter på ström för bostadsuppvärmning. Även på grund av denna ökade användning av elenergi är det angeläget att energiproduktionen förbilligas genom rationella driftformer samt att tillgången på elektrisk ström säkras i god tid.

Övergången till elkraft för bostadsuppvärmning motiveras med att de hittillsvarande metoderna inte bara är dyra och irrationella utan också hälsovådliga. Särskilt i tätorter med separata värmeanläggningar i varje hus blir luften starkt förorenad av rök och gas. Möjligheten att undvika dessa risker skulle förbättras, om bostadsförsörjningen — inklusive fjärrvärmeanläggningar — i huvudsak ordnades i statlig och kommunal regi. Den ekonomiska sidan av saken påverkas uppenbart av att även energiförsörjningen ingår i ett ekonomiskt system med främsta uppgift att tillgodose privata vinstintressen.

Fackförbundetidningen Elektrikern (nr 7—8 1965) skriver följande om den organisatoriska delen av frågan.

»Vi klarar oss som bekant med ett enda postverk som ombesörjer vår brev- och tidningsdistribution, ett televerk som sköter alla våra teleförbindelser etc. Vad kan det då finnas för anledning att vi skall behöva dras med ett otal strömleverantörer av skiftande storleksordning och med synnerligen olikartade resurser och förutsättningar? Varför skulle inte staten kunna få förtroendet att handha hela den för vår existens så betydelsefulla elkraftsförsörjningen?»

När produktionsökning genom användning av vattenkraft inte längre ter sig lämplig eller möjlig består lösningen i utnyttjande av värmekraft-

verk med användning av atomkraft, olja och andra bränslen, däribland naturgas. Med understrykande av att forskningen om atomkraftens utnyttjande samt anskaffningen av klyvbart material inom Sverige och anläggningen av atomkraftverk bör inriktas på att samla alla resurser för energiproduktionen i samhällets ägo samt med åberopande av vad som i övrigt anförts i denna motion föreslås,

att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådana åtgärder att samhällseliga organ, i syfte att förbilliga produktionen av energi genom rationella driftformer och trygga tillgången, får bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen.

Stockholm i januari 1966

Helmer Holmberg

C.-H. Hermansson

Gustav Lorentzon

Gunvor Ryding

Axel Jansson
